

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník IX (2017), číslo 1

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Vedecké kolégium/Advisory board: Reimund BIERINGER (Leuven, B) – Georg BRAULIK OSB (Wien, A) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra, SK) – Massimo GRILLI (Roma, I) – Leslie HOPPE OFM (Chicago, USA)

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín, SK)
Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)
Redaktor pre recenzie: František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie, SK)
Výkonný redaktor: Martina KORYTIAOVÁ (Roma, I)

Redakčná rada /Editorial board: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Juraj FENÍK (Košice, SK) – Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok, SK) – Róbert JÁGER (Košice, SK) – Peter JUHÁS (Münster, D) – Branislav KLUŠKA (Ružomberok, SK) – Róbert LAPKO (Košice, SK) – Libor MAREK (Detroit, USA) – Jaroslav RINDOŠ (Bratislava, SK) – Milan SOVA (Bratislava, SK) – Jozef TIŇO (Bratislava, SK) – Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Dušan Rončák

Obálka: Martin Mičko

Na príprave publikácie sa podieľali Giovanni Claudio Bottini OFM, Hugh Connolly, Zuzana Očka-jáková a Lucilla Mária Tongel'ová SDR.

Príspevky v slovenčine, češtine a v angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Upraveňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 6/2017.

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Mágovia z východu

Biblický a mimobiblický pohľad na mágov*

Miroslav Varšo

Evanjeliá o detstve Ježiša Krista patria podľa exegétov medzi najmladšie texty Evanjelií podľa Matúša a Lukáša. V prípade spomenutých evanjelistov ide o samostatné rozprávania. Podobne ako zvyšné texty evanjelií, aj rozprávania o narodení sú v prvom rade nositeľmi teologického posolstva. Nie sú pokusom o faktické zachytenie historickej udalosti narodenia Ježiša z Nazareta, ale „umelecky zostaveným príbehom legendárneho charakteru“¹, vychádzajúcim z udalosti Ježišovho narodenia.

Čo stálo za tým, čo nazývame umelecké zostavenie príbehu legendárneho charakteru? Čím a kým sa tvorca textu inšpiroval? Iste, v biblickom kontexte hovoríme o inšpirácii „vo vlastnom zmysle“² ako o tzv. inšpirácii biblických kníh³ a o inšpirácii hagiografov vedených Svätým Duchom k neomylnosti⁴. V nasledujúcich riadkoch sa budeme nezvyklo pýtať na možnú inšpiráciu v okolitých dobových kultúrach na príklade mágov spomínaných v evanjeliách o detstve. Cieľom takto položenej otázky je vzbudiť pozornosť na inšpiráciu v širšom slova zmysle.

---

* Štúdia je výstupom z projektu APVV 15-05-26: Téma Troch kráľov v umení Slovenska – interdisciplinárne štúdie kultúrnej tradície a komunikácie (Ústav dejín umenia SAV, 2. rok riešenia projektu).

¹ MAREČEK, Projev, 37.

² PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, *Inšpirácia*, 16.

³ *Unum atque eundem Deum Veteris et Novi Testamenti, hoc est, Legis et Prophetarum atque Evangelii profitetur auctorem: quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante utriusque Testamenti Sancti locuti sunt...* (Florentský koncil 1442; DENZINGER – SCHÖNMETZER (eds.), *Enchiridion*, 1334).

⁴ *Quare nihil admodum refert, Spiritum Sanctum assumpsisse homines tamquam instrumenta ad scribendum, quasi, non quidem primario auctori, sed scriptoribus inspiratis quidpiam falsi elabi potuerit. Nam supernaturali ipse virtute ita eos ad scribendum excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia eaque sola, quae ipse iuberet, et recte mente conciperent et fideliter conscribere vellent et apte infallibili veritate exprimerent* (Lev XIII., *Providentissimus Deus* 1893; DENZINGER – SCHÖNMETZER (eds.), *Enchiridion*, 1334).

Ešte pred 250 rokmi sa aj na území dnešného Slovenska v katolíckych aj v protestantských školách učili a predvádzali grécki a rímski klasici ruka v ruke s posvätnými biblickými textami. Staroveká múdrosť mala svoje pevné miesto vo výučbe a bola súčasťou vzdelanosti a všeobecného rozhl'adu. Nebolo to len dedičstvo humanizmu. Ako príklad tu stačí spomenúť vnímanie Vergíliovej IV. Bukoliky napísanej v r. 40 pred Kr., ktorú už Konštantín Veľký⁵ (rímsky cisár v r. 306 – 337), jeho súčasník Laktancius⁶ (cca. 240 – 320) a po ňom aj Augustín⁷ a rad osobností počas nasledujúcich storočí vzťahovali na Krista. V panne, ktorá porodí zázračné dieťa, vládara pokoja, videli prorocstvo pohanského autora o narodení Ježiša⁸, hoci vedeli, že Vergílius tu myslel na rímskeho cisára.

Počas celého stredoveku aj novoveku bola múdrosť gréckych a rímskych klasikov vnímaná ako príprava k pochopeniu Božieho zjavenia. K zabudnutiu tejto dlhovekej tradície došlo predovšetkým v posledných dvoch storočiach, keď sa z povedomia spoločnosti vplyvom novodobého pozitivistického myslenia vytratil pojem širšie vnímanej inšpirácie. To paradoxne v konečnom dôsledku viac ochudobňuje veriace spoločenstvo ako sekulárne zmýšľajúcu spoločnosť, ktorej tlakom došlo k vytlačeniu inšpirácie v širšom ponímaní z bežného života. Aj to je možno jeden z dôvodov, prečo posledný dokument Pápežskej biblickej komisie radí evanjeliá o detstve k tzv. Prvej výzve: „Historické problémy“⁹. Priblíženie vybraných textov z doby, v ktorej evanjeliá o detstve, zahrnuté do prvej výzvy, vznikali, sa tak samo núka ako vhodný spôsob pri hľadaní odpovede na problém označený ako „historický“.

---

⁵ Tak to podáva Euzébius v Konštantínovom životopise, kde píše, že Konštantín skomponoval reč *Oratio ad Sanctorum Coetum*, ktorej súčasťou je mesiášsky výklad 4. Bukoliky od Virgília (EUSEBIUS, *De Vita Constantini* IV,32 [PG 20, 1182]).

⁶ Porov. LACTANTIUS, *Divinae Institutiones* VII,24 (CSEL 19, 659-663).

⁷ Porov. AUGUSTINUS, *De civitate Dei* X,27 (CChr.SL 47, 302, 443-446).

⁸ Vergíliova IV. Bukolika je pravdepodobne dôvodom, prečo Michelangelo v Sixtínskej kaplnke zobrazuje Kumánsku Sibylu, ktorej spisy v rímskom kapitole boli textom inšpirujúcim Rimana plebejského pôvodu k napísaniu „bukolického prorocstva“, a Vergílius sa stáva sprievodcom Florent'ana Danteho peklom v *La Commedia Divina* práve pre jeho otvorenosť na Božiu inšpiráciu.

⁹ PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA, *Inšpirácia*, 157.

Matúšovo rozprávanie o Ježišom detstve v dejinnom kontexte

Matúšovo evanjelium nevznikalo „na zelenej lúke“. Podľa jazykových¹⁰, obsahových a teologických indícií¹¹ možno s určitosťou tvrdiť, že autor Matúšovho evanjelia poznal Markovo evanjelium, ako aj pramenný materiál, z ktorého čerpal samotný Marek, známy pod menom Quelle. Na Matúšovo spracovávanie Markovho evanjelia mali vplyv debaty a konflikty židovského spoločenstva po zničení chrámu v r. 70 po Kr. Otvorené a radikálne poníženie národa, jeho bezpodmienečné podriadenie sa Rímskej nadvláde dobre vystihuje zámerna pôvodnej chrámovej dane so zánikom chrámu a židovskej elity za daň odvádzanú priamo Rímu (Mt 22,17: „Dávajte cisárovi, čo je cisárovo...“¹²). V týchto zmenených podmienkach je Matúš konfrontovaný s otázkami hľadania novej identity (po ťažkom ponížení národa), nových inštitúcií (po zničení hmotných i duchovných pilierov vtedajšieho židovstva), nových vzorov náboženského života (potom, čo sa dovtedajšie ukázali ako neúčinné). Tu sa Matúšovi otvára priestor pre rozšírenie obzoru. Na jednej strane poukazuje na dôležitosť pôvodu národa od patriarchov a jeho spojitosť s priestorom zdedenej krajiny – dávidovským pôvodom Ježiša z Nazareta (Mt 1,1), na druhej strane sa otvára širšiemu zmyslu príslušnosti k národu nie na

¹⁰ Jazyková podobnosť je evidentná v Matúšovom prebratí výrazov z prameňa Quelle (ďalej len Q) aj z Markovho evanjelia. Q je anonymný písomný prameň známy aj ako Logienquelle, ktorý podľa teórie prameňov používali Marek, Matúš aj Lukáš pri písaní evanjelií (HERIBAN, *Lexikón*, 870). Príkladom takýchto výrazov z Q je napr.: ὀλιγόπιστος „maloverný“ (Q 12,28; Mt 6,30); spojenie „plač a škrípanie zubami“ (Q 13,28; Mt 8,12) a pravdepodobne fráza ἀμὴν λέγω ὑμῖν „amen, hovorím vám“. Príkladom vplyvu Markovho slovníka sú výrazy ako ἀναχωρέω „ísť preč“ (Mk 3,7), πάντα τὰ ἔθνη „všetky národy“ (13,10) a pravdepodobne výraz uvádzajúci tzv. formulu naplnenia sa starozákonných predpovedí πληρόω „naplniť sa“ (14,49); porov. LUZ, *Mathew*, 41.

¹¹ Teologický vplyv Q sa prejavuje v myšlienke súdu, kľúčovej témy Matúšovho evanjelia, podobne je to Syn človeka v Matúšovej kristológii, čitateľný je aj konflikt Q a Matúšovho evanjelia s Izraelom. Podobne je viditeľný vplyv dôležitých teologických momentov Markovho evanjelia. Matúš ich nielen preberá, ale upravuje a spracováva. Vidieť to napríklad na kľúčových slovách μαθηταί „učenici“ a ἀκολουθέω „nasledovať“, opisujúcich nielen Ježišovo pôsobenie, ale aj jeho osobný existenciálny vnem. Pre obidvoch evanjelistov je titul Boží Syn rozhodujúcim označením Ježiša a aj v konflikt s Izraelom nástojčivo riešia obidvaja evanjelisti, pričom Mt ho rozvíja v širšom rozprávačskom priestore aj za pomoci Q. Porov. LUZ, *Mathew*, 41-42.

¹² Pokiaľ nie je uvedené inak, biblické texty sú v príspevku citované podľa *Biblia. Slovenský ekumenický preklad*, Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2015.

základe fyzickej rodovej príslušnosti k národu, ale na základe učeníctva a nasledovania na spôsob Abraháma. Robí to presúvaním akcentov priamo v krajine, napríklad z Jeruzalema do Galiley, ale aj jej úplným opustením (útek do Egypta [2,13], poslanie krstiť všetky národy až po hranice zeme [28,19-20])¹³. Matúš otvára nový priestor zrozumiteľným a opatrným spôsobom. Slúžia mu na to sakrálne miesta izraelských dejín, ktoré sa v jeho poslanstve menia na symbolické priestory nových dejín prejavu Božej moci vo svete. Príkladom sú zázraky, ktoré sa odohrávajú na izraelskej pôde, ale zároveň majú dosah ďaleko za jej územie. Pohanský rímsky stotník slúžiaci v Izraeli zastupuje tých, ktorí chcú prísť oslavovať ustanovenie nového Božieho kráľovstva. Ježiš na jeho vieru reaguje výrokom: „No hovorím vám, že mnohí prídu od východu i západu a budú stolovať s Abrahámom, Izákom a Jákobom v nebeskom kráľovstve, ale synovia kráľovstva budú vyhodení von do tmy“ (8,11-12). Paradoxne v závere vyvstáva otázka, či tí z Izraela vôbec k nim budú patriť. Matúš ide ešte ďalej. Na otázku, kde sa veľký banquet odohrá, by sa prirodzene očakávalo, že miestom stolovania bude Jeruzalem, „sväté mesto“ (4,5; 27,53). Ale nie je tomu tak. Skutočným miestom stolovania – nebeským kráľovstvom – sa stáva priestor, v ktorom sú s ním zhromaždení jeho učeníci (18,20, porov. 1,23; 28,20)¹⁴.

Otázka o účasti Izraela na nebeskom bankete prirodzene navodzuje otázku o identite spoločenstva, v ktorom Matúšovo evanjelium vznikalo. Ide o dôležitú otázku spojenú s adresátom poslanstva. Bolo evanjelium určené kresťanom zo židovstva, alebo sú oslovenými v prvom rade kresťania z pohanstva? Mienky exegetov sa v tomto ohľade líšia. Pri hľadaní odpovede sú prvé dve kapitoly evanjelia veľmi nápomocné, pretože ako najmladšie časti tejto novozákonnej knihy zachytávajú teologickú náladu Matúšovho spoločenstva s vyzretou reflexiou napísaného a žitého evanjelia. Pohľad do dobového sveta Matúšových súčasníkov sa cez vybrané symboly z rozprávania o Ježišovom detstve bude pohybovať medzi kultúrnym priestorom, v ktorom evanjelium vznikalo, a biblickými textami pokladanými za posvätné, a teda aj smerodajné pre orientáciu Matúšovho kresťanského spoločenstva.

---

¹³ Porov. RICHES, *Conflicting*, 230-231.

¹⁴ Porov. RICHES, *Conflicting*, 239.

Mágovia z východu

Rozprávanie o mágoch prichádzajúcich z východu je súčasťou rozprávania o Ježišovom detstve. Predchádzajú ho rozprávania o troch udalostiach rôzne dlhých časových úsekoch súvisiacich s narodením. Prvým je opis rodov (γένεσις), Ježišových predkov od Abrahámovho splodenia Izáka po splodenie Dávida, od Dávidovho splodenia Šalamúna po babylonské zajatie a od babylonského zajatia po splodenie Krista (Mt 1,17). Nasleduje text o splodení¹⁵ Ježiša Krista – ἡ γένεσις οὕτως (vv. 8-25). Tretie rozprávanie sa venuje udalostiam po narodení (γεννάω) Ježiša v Betleheme (vv. 1-23) a pre prehľadnosť ho možno rozčleniť do dvoch dejstiev¹⁶ zachytávajúcich vyššie spomínaný konflikt Izrael – pohania:

- I. dejstvo: Mágovia (cudzinci) spoznajú v prírodnom fenoméne zjavenie o narodení Mesiáša
  1. výstup: Mágovia z východu prichádzajú do Jeruzalema, kde sú znalcami Písem nasmerovaní do Betlehema (Mich 5,1; 2Sam 5,2)
  2. výstup: Mágovia vzdávajú poklonu a dávajú dary (Ž 72,10-11; Iz 60,6 [králi])
- II. dejstvo: Herodes aj napriek znalostiam z Písem usiluje o život Mesiáša, ten sa zachráni v Egypte
  3. výstup: Útek do Egypta – Ježiš berie na seba osud Božieho ľudu: Egypt (Oz 11,1)
  4. výstup: Zabíjanie betlehenských detí – Ježiš berie na seba osud Božieho ľudu: Babylonské zajatie (Jer 31,15)
  5. výstup: Návrat rodiny do Nazareta po Herodesovej smrti (narážka na Iz 11,1?; Sdc 16,17).

Od prvej zmienky o mágoch sa nástojčivo hlási otázka, kto sú, odkiaľ sa zjavili a čo je teologickým poslanstvom ich prítomnosti v rozprávaní? Už samo pomenovanie „mágovia“ μάγοι vyvoláva zmiešané pocity. Staroperzské slovo *maguš* malo dva významy: mohlo predstavovať perzského a babylonského kňaza alebo vysokopostaveného človeka pri kráľovskom dvore vzdelaného v astrológii, vo výklade snov a iných tajných umeniach¹⁷.

¹⁵ Porov. TRSTENSKÝ, Rodokmeň, 141.

¹⁶ BROWN, *Birth*, 178-179.

¹⁷ Porov. DE JONG, *Magi*, 273.

V negatívnom zmysle predstavoval čarodejníka, veštca, astrológa, falošného proroka či podvodníka¹⁸. V staroveku sa významy spájané s týmto pomenovaním rôznili.

Starogrécky historik Hérodotos z Halikarnasu (490 – 430 pred Kr.) vo svojich *Dejinách* spomína médskeho kráľa Astyagesa, ktorý si v súvislosti s narodením jeho dcéry nechal zavolať mágov, aby mu vyložili sen¹⁹. Spomína aj kráľa Kýra, ktorého mágovia uisťujú o ich lojalite voči nemu²⁰, z čoho možno odčítať, že okrem ich schopností vykladať sny mali na kráľovských dvoroch aj politické funkcie. V súvislosti s perzskými mágmami sa zmieňuje o ich kňazskom pôsobení²¹. Hérodotos popri tom vyjadruje aj kritické pohľady na schopnosti mágov a ich pôsobenie²². Xenofón (430/425 – 355 pred Kr.) opisuje mágov ako zodpovedných za kult, pričom sú blízki kráľovi, žijú na kráľovskom dvore, pokladajú sa za kráľovský personál, sú označovaní ako služobníci kráľov. Kýros za svoje politické úspechy necháva mágom prinášať obety a dáva im podiely z koristi aj z darov, lebo prináležia bohom²³. Aj ďalšie jeho texty predstavujú mágov v pozitívnom svetle, pričom *Kyropaideia* aj Hérodotove texty ostávali pre intelektuálov dlhé obdobie kľúčovou orientačnou referenciou v grécko-rímskom kultúrnom svete²⁴.

Z pôvodného perzského významu sa v helenistickom období význam rozšíril na reprezentantov východnej teológie, filozofie a znalcov prírodných vied. Podľa starovekej tradície mágovia predpovedali významné udalosti. Obdobie helenizmu s príznačným obdivom k východnej múdrosti vnímalo pojem prevažne pozitívne. Ale je tu aj Sofokles a Euripides, ktorí používajú označenie mág v negatívnom zmysle spájanom s jasnovidectvom a šarlatánstvom²⁵. Diogenes Laertius (3. stor. pred Kr.), známy ako životopisec

---

¹⁸ Porov. PANCZOVÁ, *Slovník*, 786.

¹⁹ Porov. HERODOTUS, *Historiai* I,107-108 (LCL 117, 138-139).

²⁰ Porov. HERODOTUS, *Historiai* I,120 (LCL 117, 156).

²¹ Porov. HERODOTUS, *Historiai* I,132 (LCL 117, 170).

²² Porov. HERODOTUS, *Historiai* VII,191 (LCL 119, 508); HOLTSMANN, *Magier*, 74-75.

²³ Porov. XENOPHON, *Cyropaedia*, IV,5,14 (LCL 51, 370); VII,3,1 (LCL 52, 242) atď.

²⁴ DE JONG, *Magi*, 280.

²⁵ LUZ, *Commentary*, 112.

gréckych filozofov, pripisuje Aristotelovi výrok o mágoch prichádzajúcich zo Sýrie do Atén, aby tu Sokratovi oznámili, že umrie násilnou smrťou²⁶.

Cicero označuje mágov za múdrych a vzdelaných učencov predstavujúcich vrstvu perzských intelektuálov²⁷. Pritom, ako prorokujú a vykladajú, zhromažďujú sa v chrámoch. Perzským kráľom sa nemôže stať človek, ktorý by sa prv nepodrobil učeniu a múdrosti mágov²⁸. O mágoch sa možno z písomných záznamov viacerých autorov dozvedieť viac-menej podobné informácie. Gaius Plínius Secundus (23/24 – 79 po Kr.) poskytuje viaceré nové postrehy. Aj Plínius spája mágov s Perziou, presnejšie so Zarathustrovým kultom; podobne ako Plutarch z Charoneie (50 – 120 po Kr.) s jeho známym opisom kráľovskej iniciácie v Pasargade²⁹. Pritom s počudovaním konštatuje, že napriek nedostatku písomných prameňov sa rozprávanie o mágoch tradovalo počas dlhého obdobia. Keď hľadá písomné svedectvá, nachádza spis istého Osthanesa, ktorý opisuje pôsobenie mágov v Grécku. Plínius popri tom spomína aj mágiu v židovskom kontexte: „Je aj iná skupina mágov, tí závisia od Židov Mojžiša, Jannesa a Jotapasa“³⁰. Podľa Plínia je mágia rozšírená „po celej zemi“ (*in toto terrarum orbe*)³¹ a jej prítomnosť v dejinách trvá „stáročia“ (*plurimusque saeculis*)³². Trvalý a nemalý vplyv mágie vysvetľuje tým, že mágia stojí na troch umeniach (*artes*): medicína, náboženstvo a astrológia³³. Plínius sa na viacerých miestach vyjadruje o mágii kriticky, pričom poukazuje na nebezpečenstvo zneužitia

²⁶ Porov. BAUER, *Lexicon*, 484-485; DIOGENES LAERTIUS, *Lives* II,45 (LCL 184, 174).

²⁷ Porov. CICERO, *De Divinatione* I,46 (LCL 154, 274).

²⁸ *Nec quisquam rex Persarum potest esse, qui non ante magorum disciplinam scientiamque perceperit* (CICERO, *De Divinatione* I,90-91 [LCL 154, 320-322]).

²⁹ Plutarch opisuje boj o trón. Kráľ Artaxerxes II. oň zápasí s jeho rivalom Kýrom. Podľa Plutarchovho opisu mal byť nový kráľ zabitý, aby bol na jeho miesto dosadený Kýros počas konania rituálu kráľovskej iniciácie, ktorý vysluhovali perzskí kňazi. Kýros bol ale zradený jedným z kňazov, uväznený a potrestaný. Aj v tomto prípade vystupujú perzskí kňazi (*hiereus*, nie *magos*) ako tí, ktorí „ustanovujú“ kráľov. Porov. PLUTARCHOS, *Vita Artaxerxi* III,1 (LCL 103, 130).

³⁰ *Est et alia magices factio a Mose et Janne et Iotape ac Iudaeis pendens...* (PLINIUS, *Naturalis Historia* 30,11 [LCL 418, 284]).

³¹ PLINIUS, *Naturalis Historia* XXX,1 (LCL 418, 278).

³² PLINIUS, *Naturalis Historia* XXX,1 (LCL 418, 278).

³³ *Medicina ... vires religionis, ... artes mathematicas* (PLINIUS, *Naturalis Historia* XXX,2 [LCL 418, 278]).

vedomostí z kombinácie spomínaných vedných oblastí³⁴. Aj keď stále ostáva nezodpovedaná otázka, nakoľko Plíniov názor skutočne zachytáva dobové myslenie, hlavne čo sa týka kritického postoja voči mágii, s určitosťou možno konštatovať, že mágia bola v povedomí vtedajšej spoločnosti fenoménom spájaným predovšetkým s tajomnými vedomosťami a mágovia pôsobili na panovníckych dvoroch³⁵.

Ak by neboli známe texty Matúšovho evanjelia, z biblického kontextu by označenie mág a hlavne činnosti spojené s týmto označením malo výlučne negatívny charakter. Pre odmietavé vnímanie mágie a činností s ňou spojených je rozhodujúcim momentom jej dôrazný zákaz v Pentateuchu, a to hneď v dvoch pre Izrael záväzných zbierkach zákonov, v tzv. Knihe Zmluvy Ex 20,22–23,33³⁶ (Ex 22,17) a v právnej zbierke Knihy Deuteronomium 12–26 (Dt 18,10–11). Kľúčovým výrazom pre orientáciu v starozákonných textoch je hebrejský koreň קִשַׁף³⁷, ktorý možno pokladať za ekvivalent gréckeho μάγος³⁸ v zmysle označenia subjektu, vykonávajúceho magické úkony, ako aj samotné praktiky spojené s mágiou, v tomto prípade v slovesnej alebo adjektívnej forme. Okrem Ex 22,17 sa hebrejský výraz קִשַׁף vyskytuje vždy spolu s ďalšími pojmami, súvisiacimi s praktizovaním mágie a divinácie³⁹. Tento fakt je dôležitý a zhoduje sa aj s chápaním mágie v mimobiblických prameňoch v tom, že výraz je otvorený na množstvo činností. Spoločným menovateľom je tu snaha o dosiahnutie poznania budúcnosti, o hľadanie božej odpovede alebo o ovplyvňovanie vôle boha či bohov. Príkladom širšieho chápania mágie a jej rôznych podôb je text Dt 18,10–11, ktorý akumuluje pojmy veštec, vykladač znamení, čarodejník, zaklínač, vyvolávač duchov a hádač alebo pýtanie sa mŕtvych⁴⁰. Deuteronomický zákonník nazýva súhrne všetky tieto praktiky ohavnosťou תועבה. Na tieto činy sa vzťahuje tzv. formula ohavnosti⁴¹, s ktorou sa spája trest smrti, pretože ide o vážne ohrozenie identity, a tým aj samotnej existencie Izraela. Formula ohavnosti má Izrael varovať a brániť pred

³⁴ Porov. PLINIUS, *Naturalis Historia* XXX,1 (*vanitas, fraudulentissima artium*),8 (*infictio*),15 (*falsa ars*),17 (*vanitas*) (LCL 418, 278.282.288).

³⁵ Porov. HOLTSMANN, *Magier*, 81–84.

³⁶ Pozri TIŇO, *Exodus*, 548–550.

³⁷ Slovesná forma: Ex 7,11; 22,17; Dt 18,10; 2Krn 33,6; Dan 2,2; Mal 3,5; podstatné meno: 2Krn 9,22; Iz 47,9.12; Jer 27,9; Mich 5,11; Nah 3,4 (2x).

³⁸ Dan^{LXX} 2,2; Dan^o 1,20; 2,2; 5,7.

³⁹ Porov. STRENKOVÁ, *Čarodejníctvo* 31–32.

⁴⁰ Porov. STRENKOVÁ, *Čarodejníctvo*, 32–33.

⁴¹ Dt 12,31; 18,9–13; 22,5; 23,18–19; 24,1–4; 25,14–16.

vymenovanými kultovými a sociálnymi praktikami, rozšírenými medzi inými národmi⁴².

K podobnému negatívne hodnoteniu vedie aj štúdia I. Strenkovej v Ex 22,17, zameranej na aktivity mágie a divinácie bez rozdielu, či ich vykonáva muž alebo žena s jednoznačným trestom smrti. Dva exemplárne prípady z 2Kr 9,22 (Jezabel) a Nah 3,4 (Ninive) potvrdzujú a rozširujú uplatnenie tohto zákona aj na členov cudzieho národa, čo predstavuje prítvrdenie oproti zneniu zákonných zbierok⁴³.

Zdržanlivejším variantom posudzovania mágie a jej nositeľov je Kniha proroka Daniela, v ktorej sa v gréckom preklade LXX nachádza substantívum μάγος jediný raz⁴⁴. Okrem toho sú tu ešte neskoršie grécke preklady hebrejského textu, konkrétne Teodociónov preklad (θ), kde sa pojem vyskytuje trikrát. Dan 2 je rozprávaním o Nebukadnesarovom sne. Sen sa babylonským vykladačom, medzi ktorými figurujú aj mágovia, vôbec nedarí vyložiť. Títo konštatujú nemožnosť splniť kráľovu úlohu. Kráľov ortieľ smrti vyrieknutý nad „všetkými múdrymi Babylonu“ (v. 12) vedie jedného spomedzi nich, Daniela, k reakcii. To, čo robí, patrí medzi typické praktiky mágie: vzyva svojho boha k vyriešeniu problému v troch krokoch: príprava, zjavenie, vďakyvzdanie (vv. 17-24). Danielova prevaha nad ostatnými spočíva v múdrosti, ktorú mu zjaví jeho Boh.

Podobnú situáciu vykresľuje aj text o Belšaccarovej hostine (Dan 5). Daniel tu vystupuje v podobnej úlohe vykladača zmyslu tajomnej udalosti, keď sa pri oslave s pitím nádob z jeruzalemského chrámu (v. 2) na stene objaví ľudská ruka píšuca do omietky (v. 5). Kráľ nechá v strachu zavolať zaklínačov, chaldejcov a veštcov. Títo ale nevedia tajomný nápis ani prečítať, ani vyložiť (v. 8). V gréckom texte predstavuje kráľovná Daniela ako „autoritu všetkých babylonských mudrcov“ ἡγούμενον πάντων τῶν σοφιστῶν Βαβυλωνίας, za čo ho ustanovil Nebukadnesar potom, čo mu ako jediný vyložil jeho sen (2,48).

Aj v tomto prípade obsiahlejší Teodociónov text predstavuje Daniela ústami kráľovnej ako hlavu štyroch vymenovaných skupín mudrcov v Babylone. Daniel si tak v babylonskom spoločenskom rebríčku udržiava svoje postavenie medzi elitou kráľovského dvora v úlohe najvyššieho

⁴² Porov. VARŠO, Abomination, 260.

⁴³ Porov. STRENKOVÁ, Čarodejníctvo, 46-47.

⁴⁴ V Knihe múdrosti 17,7 sa spomínajú tzv. „magické schopnosti“ μαγικῆς ... τέχνης, ktoré sú vzápätí charakterizované ako „bezmocné“.

zodpovedného medzi babylonskými mudrcmi, kde nechýbajú mágovia⁴⁵, ba stáva sa tretím najvýznamnejším mužom kráľovstva (5,16.29). Postavenie Danielovho Najvyššieho Boha (v. 18) je v tomto rozprávaní výnimočne zvýraznené opisovanými udalosťami. Nebukadnesarov syn pre uctievanie cudzích bohov (v. 23) a vyvyšovanie sa nad Najvyššieho Boha (v. 23) ešte v tú samú noc umiera.

Rozprávanie z 2. kapitoly Knihy Daniela je z vnútrobiblickej (židovskej) perspektívy teologicky zaujímavé tým, že tu sa Danielovi, patriacemu k skupine babylonských mudrcov, dovoľujú manticko/magické činnosti aj napriek jeho židovskému pôvodu. Iste tu možno vnímať aj vplyv kultúrneho prostredia – Daniel sa nachádzal vo svete, v ktorom mágia mala svoje nezastupiteľné miesto. Cieľom rozprávania je ale v konečnom dôsledku poukázať na bezmocnosť mágie babylonských mudrcov, praktík, tajomného poznania a božstiev, od ktorých závisia. Naopak, Danielovmu židovskému Bohu nie sú skryté nijaké tajomstvá⁴⁶. Výnimočným spôsobom sa tu stretáva biblický ideál múdrosti s múdrosťou cudzokrajnej babylonskej kultúry, pričom predstaviteľ židovskej kultúry je súčasťou, dokonca hlavou babylonských mudrcov v postavení vykladača snov a tajomstiev. Na pozadí zákonov Pentateuchu a aj novozákonných textov zo Skutkov apoštolov je zjavný rozdiel medzi biblickou múdrosťou a manticko/magickými praktikami, pričom je otázne, čím sa magické praktiky odlišujú od nie magických, zvlášť, keď sú si veľmi podobné ich prejavmi⁴⁷.

Novozákonné texty mágiu a mágov nespomínajú často. V skutočnosti sa tento pojem okrem Matúšovho evanjelia vyskytuje iba v Skutkoch apoštolských. V Sk 8,4-25 sa spomína istý Šimon mág. Stretne sa s ním Filip, ktorý po Štefanovej smrti následkom prenasledovania Ježišových prívržencov ohlasuje Krista, pričom vykonáva znamenia (σημεῖα). Šimona mága a Filipa charakterizuje predovšetkým ich konanie. Pri vzájomnom porovnaní vychádza najavo kontrast. Ten je zrejmý vo viacerých ohľadoch. Šimon mág mágiou *ohromuje* a necháva sa volať *mocným* (δύναμις) a *veľkým* (μεγάλη). Výsledkom Filipovho ohlasovania nie je ohromovanie, ale *vzbudenie viery*, nenecháva sa volať *mocný* a *veľký*, ale pôsobí *mocné* a *veľké znamenia*. Porovnanie vrcholí vo výraznej prevahe Filipovho pôsobenia. Výsledkom je *vzbudenie viery* u Šimona mága. *Uveril*, nechal sa pokrstiť a sám bol *ohromený* (v. 13).

⁴⁵ ἐπαιδιῶν μάγων Χαλδαίων γαζαρηνῶν (Dan^o 5,11).

⁴⁶ Porov. HOLTSMANN, *Magier*, 85-86.

⁴⁷ Porov. HOLTSMANN, *Magier*, 87.

Epizóda, ktorá sa spomína v súvislosti s darom Ducha Svätého⁴⁸ a pokusom Šimona mága získať schopnosť sprostredkovať ho, poukazuje na absolútnu nezlučiteľnosť udeľovania daru Svätého Ducha s ľudskými schopnosťami dosiahnuteľnou mocou.

V Sk 13,6 sa spomína Žid menom Barjezus, označený za mága a falošného proroka (μάγον ψευδοπροφήτην). Stretáva ho Pavol na svojej prvej misijnej ceste na Cypre v Pafe. Podobne ako nad Šimonom mágom vyslovil Peter formulu kliatby, aj Pavol vyslovuje podobnú formulu, čím obráti Barjezusovo konanie na opak toho, čo sa snažil dosiahnuť. Po Pavlovej intervencii sa sám mág stane znamením viery, ktorej sa snažil zabrániť (v. 12). Lukáš v tomto prípade robí aj zaujímavý posun vo vnímaní osoby mága tým, že ho jedným dychom charakterizuje ako falošného proroka. Falošní proroci a falošné proroctvo je známym starozákonným toposom (Dt 13; Jer 26–28).

Z uvedených miest vyplýva, že v Sk sú mágovia a mágia vnímaní ako negatívny fenomén, proti ktorému je nevyhnutné zasiahnuť. Tento postoj sa zhoduje s ponímaním mágie a mágov v Pentateuchu.

Mágovia – predstavitelia cudzincov hľadajúcich pravdu

Po exkurze mimobiblického a biblického chápania fenoménu mágie a mágov ostáva konštatovať, že pozitívne predstavenie mágov z východu v Matúšovom rozprávaní o Ježišovom detstve je výnimočné. Na mieste je otázka, prečo Matúš, ktorý sa veľmi dobre vyznal v židovských písmach a pri kompozícii svojho evanjelia sa inšpiroval Pentateuchom, v ktorého zákonníkoch je mágia odsúdená najprísnejším trestom, vytvára pri Ježišovom narodení taký široký priestor mágom? Prečo necháva svojich poslucháčov stotožniť sa s cudzokrajnými mudrcmi a nie s predstaviteľmi politickej a duchovnej moci Izraela?

Pri opakovanom čítaní je možné objaviť viacero náznakov, ktoré po vzájomnom prepojení vytvárajú ucelenú teologickú výpoveď o mieste cudzincov medzi adresátmi evanjelia. Táto otvorenosť sa naznačuje už v rodokmeni na začiatku, kde sa prvýkrát poukazuje na spolupatričnosť Židov

⁴⁸ Zaujímavá je súvislosť medzi Svätým Duchom v Sk a opakovanou charakteristikou Daniela v Dan^{MT} 5: „... muž, v ktorom je duch svätých bohov...“ (v. 11), v Dan^θ je to už „duch boží“ πνεῦμα θεοῦ; „... lebo výnimočný duch ... prejavili sa v tomto Danielovi...“ (θ 5,12), ale Dan^{LXX} uvádza „duch svätý“ πνεῦμα ἅγιος; v. 14 znie rovnako ako v. 11, hebrejské „duch svätých bohov“ je v Dan^θ zmenený na „ducha božieho“.

a pohanov, ku ktorým je Mesiáš – Ježiš poslaný. Vyjadrujú to prvé slová nadpisu⁴⁹ state o Ježišovom narodení: „Kniha narodenia Ježiša Krista Dávidovho syna, Abrahámovho syna“ (Mt 1,1). Ježiš je tu na prvom mieste predstavený ako Dávidov syn, aj keď Dávid bol v Matúšovom rozprávaní štrnástym Abrahámovým potomkom. Tento biblický anachronizmus – predsunutie Dávida pred Abraháma – upozorňuje na dôležitosť židovského spoločenstva a vnímanie židovstva ako východiskového bodu v súvislosti s Ježišovým pôvodom, narodením, aj jeho životom. S Dávidom sa bezprostredne spája myšlienka na kráľa – dávidovského kráľa. Matúš zdôrazňuje už na začiatku svojho evanjelia narodenie židovského kráľa mágmi – cudzokrajnými „expertmi“ na kráľovské záležitosti (Mt 2,2; porov. 27,11; Mk 15,2; Lk 23,3; Jn 18,33)⁵⁰. Zdôraznenie abrahámovského pôvodu je zasa upozornením na otvorenie sa iným národom. K tomu sa pridávajú aj zemepisné údaje, ktorými evanjelista necháva zo sakrálnych miest izraelskej zeme vystupovať Ježiša (Betlehem, Nazaret – Galilea, Egypt) a zároveň doň necháva vstupovať cudzincov (mágovia z východu – Jeruzalem – Betlehem). Aj popri tom ale nebadane upozorňuje na to, že cudzinci-mágovia so všetkou svojou múdrosťou dokážu rozoznať znamenie, nie však jeho význam do dôsledkov. Preto sa musia zastaviť v Jeruzaleme, kde im veľkňazi a zákonníci predstavia zjavené Písma, ktoré hovoria, kde presne sa hľadaný vládár narodil. Cudzincom, ktorí sú pohnutí znamením, tak ukazuje, že pravá múdrosť a poznanie je ukryté v posvätných textoch židovského národa⁵¹. Aj v tomto intermezzo hľadania narodenia hľadaného v Písmach, vnímavý poslucháč nachádza odkaz na starozákonné proroctvo o putovaní národov k Sionu z Mich 4,1-5, o to viac, že Matúš uvádza citát z nasledujúceho Micheášovho textu (5,1) ako odpoveď na položenú otázku narodenia Mesiáša (Mt 2,3-6).

Otvorenosť na cudzincov vyjadruje aj prítomnosť Moabčanky Rút v rodokmeni, ktorá je Dávidovou pramatkou (Mt 1,5). Samotné rozprávanie o pramatke Rút možno pokladať za rehabilitáciu Moabčanov, ktorí boli vykázani z účasti v spoločenstve Izraela striktno formulovaným zákonom v Dt 23,4-7. Cudzinka Rút vo svojom čase rozozná význam okamihu, prihlási sa

---

⁴⁹ Je to jedna z viacerých možných interpretácií, prvú vetu možno pokladať za nadpis: a) celého evanjelia, b) prológu k evanjeliu (Mt 1–4), c) za nadpis Ježišovho rodokmeňa (1,1-17) či udalostí okolo jeho narodenia (kap. 1–2); porov. LUZ, *Commentary*, 69.

⁵⁰ V Lk 1,30-33 má ohlásenie dediča dávidovského trónu eschatologický charakter; porov. DE JONG, Magi, 274.

⁵¹ Porov. KONRADT, Sohn, 100.

k národu svojej svokry, prijme jej zákony a ich príkladným zachovávaním sa stane vzorom pre samotný Izrael⁵².

Znamenie vychádzajúcej hviezdy vyvoláva putovanie mágov. Vychádzajúca hviezda má v Mt 2,2 charakter znamenia a v závere rozprávania o mágoch nadobúda charakter pomoci pri orientácii (vv. 9-10). Prvá vlastnosť hviezdy ako znamenia privedie biblického poslucháča Matúšovho evanjelia k rozprávaniu z Knihy Numeri o prorokovi z východu Bileámovi (Nm^{LXX} 23,7). Bileám bol cudzinec, ktorého si zavolať kráľ Balák, aby mu prekliat Izrael. Podobne, ako si Herodes chcel poslužiť mágmi pri odstránení narodeného v Betleheme. Bileám prichádza v sprievode dvoch sluhov (Nm 22,22) a Balákove plány na zničenie Izraela svojimi opakovanými proroctvami premenil na opak. Vo štvrtom videní sa mu zjavuje „vychádzajúca hviezda z Jáкова, žezlo, ktoré povstáva z Izraela“ (24,17). Hviezda a očakávanie nového panovníka je tu spoločným motívom ako v prípade mágov. Rozhod Bileáma s Balákom je úsečne formulovaný slovami „Potom Bileám vstal a vrátil sa do svojho domova“ (v. 25), podobne ako návrat mágov do ich krajiny (Mt 2,12).

Pre pochopenie významu starozákonnej state pre Matúša je treba pripomenúť, že v čase Krista bol Bileámov výrok považovaný za mesiášske proroctvo⁵³. Kumránske testy interpretujú hviezdu z mesiášskeho proroctva v Nm 24,17 ako znamenie prichádzajúceho kráľa a je pravdepodobné, že motív vychádzajúcej hviezdy z Knihy Numeri bol autorovi Matúšovho evanjelia natoľko známy, že naň úmyselne odkazuje⁵⁴.

Množstvo drobných odkazov na cudzincov a ich schopnosť vnímať znamenia, správne sa nechať riadiť svätými Písmami a vnímať ich citlivo a správne má v Matúšovom evanjeliu nemálo paralelných miest. Niektoré už boli spomenuté na začiatku tohto príspevku. Samotný záver evanjelia uzatvára a zároveň zosilňuje dôležitý akcent kladený na pohanských mágov na začiatku, poslaním Zmŕtvychvstalého v 28,19: „... učte všetky národy (ἔθνοϛ)“. Popri motíve Boha ostávajúceho-Emmanuel (Mt 1,23; 28,20) tak aj motív národov-cudzincov spája začiatok a koniec Matúšovho evanjelia. Okrem toho tu rezonuje aj poslanie kráľa Herodesa adresované mágom pri tom, ako ich posielajú do Betlehema: „Chodte a podrobne zistite...“ (2,8). Zmŕtvychvstalý sa

⁵² Porov. BRAULIK, Book, 1-20.

⁵³ Napr. 4QTestimonia; 4QD^a; 1QM 6,6; CD 7,18-20; Testament dvanástich patriarchov.

⁵⁴ Porov. JACOBUS, Star, 424-425.

učeníkom predstavuje ako ten, ktorému je daná všetka moc na nebi a na zemi. Preto ich posielal: „Chodte teda, a učte...“ (28,19).

Matúšova otvorenosť na cudzincov je hlboko zakorenená v starozákonných spisoch, nie však osoba mága či praktiky mágie. Spôsob, akým v rozprávaní privádza cudzokrajných mágov k novonarodenému kráľovi, necháva otvorený priestor na vplyv rozprávání o mágoch zachytených v textoch blízkyh jeho dobe, predovšetkým tých, v ktorých mágovia vystupujú ako kráľovskí experti či ako tí, čo sú zodpovední za ustanovenie kráľov.

Príklady vzájomného kultúrneho vplyvu medzi starovekými spoločenstvami

Po tom, čo sa poukázalo na to, ako evanjelista narába s biblickými motívmi o cudzincoch a ich mieste v zábere Ježišovho pôsobenia, ešte ostáva vrátiť sa k súdobým motívom súvisiacim s mágmí. Dva nasledujúce príklady o očakávaní vládca z východu a o východe hviezdy pri narodení významného panovníka poukazujú na vzájomné ovplyvňovanie sa starovekých spoločenstiev. V prípade panovníka prichádzajúceho z východu možno s veľkou pravdepodobnosťou konštatovať vplyv židovskej kultúry na vyjadrenia rímskych historikov, v druhom prípade vychádzajúcej hviezdy zase opačne, vplyv starovekých rozprávání blízkovýchodných kultúr na rozprávania židovského spoločenstva.

Mágovia z východu – symbol vládatára z východu?

Mágovia sú bližšie predstavení ako tí, ktorí prichádzajú od východu, doslova od východov. Grécizmus tak zachytáva skúsenosť opakovaného východu slnka z tejto svetovej strany. Exegéti už od najstarších čias zvyčajne dávajú tento údaj do súvisu s pôvodom mágov⁵⁵. Z dobovej literatúry je známy motív očakávania panovníka z východu. V tejto súvislosti možno aj označenie mágov ako tých od východu chápať ako náznak prepojenia udalosti príchodu východných mágov s panovníkom očakávaným z východu. O tomto očakávaní možno čítať u Jozefa Flávia (37/38 – 100 po Kr.) v jeho *Židovskej vojne*. Potom, čo spomenie zaužívanú židovskú interpretáciu očakávaného panovníka

---

⁵⁵ Porov. MAREČEK, Projev, 23.

z východu, pochádzajúceho z ich vlastného ľudu, zamieta ju⁵⁶ a uvádza vlastnú, podľa ktorej panovníkom bude Riman Vespazián: „Ty, Vespazián, budeš cisárom a jediným vládcom, ty a tvoj syn“⁵⁷. Náznaky, ktoré Flávia viedli k tejto predpovedi, vypočítava v *De bello Iudaico* 6,312-314⁵⁸. Pri predpovedi o panovníkovi z východu, z Judska odkazuje na židovské pramene, pravdepodobne na Tanak. Konkrétne biblické miesto neuvádza, ale bezprostredne v nasledujúcom prechádza ku komentáru. Najviac bádateľov uvažuje nad Balaámovým proroctvom o hviezde vychádzajúcej z Júdu v Nm 24,17⁵⁹, iní poukazujú na mesiášsku osobnosť Syna človeka z Danielovho proroctva (Dan 9,24-27)⁶⁰.

Tento názor s malými obmenami potvrdzuje asi o 25 rokov neskôr aj Tacitus vo svojich *Dejinách* s tým, že predpoveď sa podľa neho vzťahovala na rímskych panovníkov, Židia ju ale omylne vzťahovali na svoj ľud⁶¹. Spomínaná predpoveď, na ktorú sa rímski historici odvolávajú, môže pravdepodobne byť Hystaspesovo orákulum, známe z neskorších Laktanciových spisov (*Divinae Institutiones* VII,15,11), zachytené aj v niekoľkých Sibyliných orákulách⁶². Tacitus, na rozdiel od Jozefa Flávia, ešte viac zdôrazňuje súvislosť očakávaného panovníka s východom⁶³.

Rímsky historik Suetonius (69 – 122 po Kr.) v podobnom duchu hovorí vo Vespaziánovom životopise o mienke „rozšírenej na celom Východe“ (*percrebruerat Oriente toto*), že podľa predpovede známej z Judska očakáva „nových panovníkov“ (množné číslo je v tomto prípade dôležité). Vzápätí, podobne ako Tacitus, zdôrazňuje, že mienka sa vzťahovala na rímskych panovníkov, čo si však Židia vztiahli na seba samých⁶⁴. Na rozdiel od Jozefa Flávia, ktorý pôvod panovníkov vzťahuje k ich krajine („z ich kraja“ ἀπὸ τῆς

⁵⁶ Jozef Flávius sa už nedožil opravy jeho výkladu, ktorú na jeho adresu vyslovil Euzébius Cézarejský. Ten v panovníkovi z Východu, ovládajúcom celý svet, videl Ježiša Krista, nie Vespaziána, pochopiteľne pod vplyvom Matúšovho evanjelia a historických zmien (EUSEBIUS, *Historiæ Ecclesiasticæ* III,8,11; LCL 153, 224).

⁵⁷ Porov. JOSEPHUS FLAVIUS, *De bello Iudaico* III,401 (LCL 487, 688).

⁵⁸ Porov. JOSEPHUS FLAVIUS, *De bello Iudaico* VI,312-314 (LCL 210, 466-468).

⁵⁹ Do úvahy prichádzajú aj nasledovné miesta: Gn^{LXX} 49,10; Dan^{LXX} 7,14, ale možné sú aj Iz^{LXX} 9,1-6.

⁶⁰ Porov. VAN HENTEN, *Leader*, 371.

⁶¹ Porov. TACITUS, *Cornelii Taciti Historiarum* V,13 (LCL 249, 198); HOLTMANN, *Magier*, 100-103.

⁶² Porov. VAN HENTEN, *Leader*, 375.

⁶³ Porov. VAN HENTEN, *Leader*, 375.

⁶⁴ Porov. SUETONIUS, *Divus Vespasianus* IV,5 (LCL 38, 272).

χώρας αὐτῶν), Suetonius hovorí o Judei (*Iuadea*). Výrok je otvorený dvojitej interpretácii: predpovedané osoby môžu aj nemusí pochádzať z územia Judey, pričom v nasledujúcom výklade sa hlásia skôr k druhej možnosti, keďže za očakávaného panovníka označujú Rimana, konkrétne Vespaziána (podobne ako Jozef Flávius), čím predpoveď pokladajú za naplnenú⁶⁵.

Očakávanie panovníka/vládcu z východu, presnejšie z Judska, je zaujímavým fenoménom z hľadiska vplyvu starozákonných textov na majoritnú kultúru a jej predstavy o očakávaní ideálneho kráľa. V prípade rímskych historikov je do dobových historiografií prijaté v SZ hlboko zakorenené presvedčenie o príchode ideálneho kráľa. Pre autora Matúšovho evanjelia je novonarodené dieťa budúcim kráľom, čo zaznieva z úst hľadajúcich mágov priam pred Herodesom, ktorého Matúš nazýva kráľom: „Kde je ten narodený židovský kráľ (βασιλεὺς; 2,2)?“.

Téma narodenia kráľovského potomka sa hlási o slovo hneď na začiatku evanjelia, kde je Ježiš predstavený ako Dávidov potomok, doslova Dávidov syn (1,1). V Mt 1,6, v záverečnom výroku prvej tretiny Ježišovho rodokmeňa, je Dávid ako jediný z Ježišových predkov výslovne titulovaný ako kráľ: „Izaj splodil kráľa Dávida“. Na Matúšovo spoločenstvo museli slová o narodení dávidovského kráľa pôsobiť elektrizujúco. Tu sa napĺňa očakávanie mnohých generácií spojené s prastarým proroctvom z 2Sam 7,8-17, známym ako Nátanovo proroctvo, pre ktoré je príznačné, že nový kráľ bude Dávidovým potomkom (v. 12), jeho trón bude upevnený naveky (v. 13) a medzi ním a jeho Bohom bude otcovsko-synovský vzťah: „Budem mu otcou a on mi bude synom“ (v. 14). S týmto presvedčením úmyselne pracuje aj prvý starozákonný citát v Matúšovom rozprávaní o Ježišovom detstve z Iz 7,14, ktorý spája Dávidov dom (Jozef, syn Dávida; Mt 1,20) s Božou prítomnosťou medzi ľuďmi (Emmanuel; v. 23)⁶⁶. Očakávanie obnovenia Dávidovho kráľovstva ostávalo po stáročia živé (porov. Am 9,11 a jeho kumránsku interpretáciu Florilegium⁶⁷, alebo Iz 11,1-3, komentovaného v 4QIs4Qa, 2,21-28).

Aj druhý starozákonný citát z Knihy proroka Micheáša tematizuje očakávania významného vodcu – Dávidovho potomka. Popri prítomnosti

⁶⁵ Porov. VAN HENTEN, *Leader*, 377.

⁶⁶ Zaujímavý je postreh M. Konrada (Sohn, 149), ktorý porovnáva spôsob adoptívneho synovstva v SZ, kde si Boh za syna vyvolí kráľa (Ž 2,7), v Matúšovom evanjeliu naopak, človek – Jozef prijme Ježiša za svojho syna a tým za člena Dávidovho potomstva, keď mu dáva meno (Mt 1,21).

⁶⁷ Porov. VARŠO, *Ozeáš*, 525-526.

mágov z východu v rozprávaní má aj citát z Knihy proroka Micheáša isté prepojenie s vyššie spomínanými zmienkami o očakávaní panovníka z Judska v spisoch rímskych historikov. Náznakom sú zmeny v citovanom texte oproti pôvodnému textu Micheášovho proroctva. Ide predovšetkým o dve úpravy. Z pôvodného „Betlehemu domu efratského“ (Βηθλεεμ οἶκος τοῦ Εφραθα) v Mich 5,1 sa stáva v Mt 2,6 „Betlehem v judskej zemi“ (Βηθλέεμ, γῆ Ἰουδα), čo môže byť dané dobovým názvom provincie Judea, ale zmena môže byť podmienená aj v Matúšovom spoločenstve známym očakávaním panovníka z Judska, ako je to už v rodokmeni naznačené⁶⁸. Istý dôraz vyjadruje aj konfrontačné používanie kráľovského titulu pre Herodesa – kráľa a narodeného židovského kráľa v rozprávaní o mágoch. Druhou zmenou je zmena súvisiaca s dôležitosťou miesta narodenia. Z gréckeho „maličký“ (ὀλιγοστός) sa stáva „vôbec (nie) najmenší“ (οὐδαμῶς ἐλαχίστη). Týka sa to kvalifikácie judskej zeme spájanej s pôvodom panovníka. Aj takéto malé náznaky mali veľký význam v historickom kontexte Matúšových súčasníkov, keďže udalosti potlačenej židovskej vojny (66 – 70 po Kr.) mali ešte v živej pamäti⁶⁹.

Zrejma je Matúšova naratívna detronizácia kráľa Herodesa, ktorý postupne stráca titul, rozruší sa spolu s celým Jeruzalemom (Mt 2,3), prichádza aj o kráľovskú úctu, keď mágovia nerešpektujú jeho prosbu (v. 8) a inou cestou sa vracajú do svojej krajiny (v. 12). Naopak, práve narodený je titulovaný ako židovský kráľ pod vladárskym astronomickým znamením vychádzajúcej hviezdy (v. 2). Mágovia pred ním padajú na zem, otvárajú mu svoje pokladnice a obetujú mu dary (vv. 11-12)⁷⁰. V pozadí tohto obrazu sa znova ukrýva niekoľko starozákonných miest, na ktoré Matúš typickým odkazovým spôsobom naráža. Čo sa týka darov, najbližšími textami sú Iz 60,5-6 a Ž 72,10-11 (porov. Pies 3,6). Matúš na vyjadrenie poklony mágov používa skoro všetky slová z uvedených dvoch starozákonných textov. V obidvoch starozákonných textoch sú to králi, ktorí sa prichádzajú pokloniť a prinášajú dary. Zdá sa, že vynechanie titulu kráľ je úmyselné. Matúšovi poslucháči rozumeli tejto zámlke a vedeli, že mágovia sa klaňajú skutočnému kráľovi, ku ktorému prichádzajú králi ostatného sveta.

⁶⁸ Porov. MAREČEK, Projev, 28.

⁶⁹ Porov. HOLTSMANN, *Magier*, 109.

⁷⁰ Porov. KONRADT, Sohn, 156.

Východ hviezdy

Putovanie mágov z východu bolo vyvolané znamením – východom hviezdy (2,2). Grécke ἐν τῇ ἀνατολῇ je podľa väčšiny exegetov vhodné chápať v astronomickom zmysle ako „východ hviezdy“⁷¹.

Východ hviezdy a vedenie mágov k miestu narodenia je rozšíreným astrologickým motívom spájaným s narodením či smrťou významných osobností v staroveku. Znáмым príkladom z dobového rímskeho kontextu je Augustovo narodenie a udalosti zachytené Suetoniom (70 – 130 po Kr.). Už pred Augustovým narodením sa v Ríme odohralo bližšie neurčené zázračné znamenie (*prodigium*), ktoré znepokojilo senát. Ten vydal zákaz vychovávať novonarodené deti – teda zabíjať ich. Augustus prežil, pretože zákaz nebolo možné uplatniť. Augustova matka aj otec mali pred jeho narodením sen. Matke sa pred pôrodom snívalo, že jej útroby (*intestina*) boli unesené na nebesia, tam sa rozšírili nad celú zem i nebo, otcovi zas, že z tela jeho manželky vzišlo jasné slnečné svetlo⁷². Nemožno tu prehliadnúť podobnosť motívov s Ježišovým narodením v Matúšovom evanjeliu ako sen rodičov, znepokojenie vládnucich vrstiev pri pozorovaní znamenia, astrálne úkazy, božský pôvod dieťaťa⁷³. Podobné astrálne úkazy sú zaznamenané aj v súvislosti s Nerom a Cézarom. Z oblasti starovekého Blízkeho východu sú známe podobné udalosti pri narodení veľkých vodcov ako napr. Sargon I., Kýros, Zarathustra; pri posledných dvoch sny interpretujú mágovia. Poslucháčovi z grécko-rímskeho kultúrneho kontextu bol tento zjav hviezdy, spájaný s výnimočnou osobnosťou, vodcom či cisárom, dobre známy a v súvislosti s Ježišom nevyvolával údiv, ale skôr poukazoval na skutočnosť, že narodený je kráľ či cisár⁷⁴.

V biblickom kontexte bolo chápanie astrálnych znamení, astrálnych božstiev a astrológie vôbec definované vyhranene. Smerodajným je v tomto smere príkaz z Dt 4,19: „Chráň sa zdvihnúť svoje oči k nebu, aby si videl slnko a mesiac a hviezdy, celý nebeský zástup, a nechal sa zviest', klaňať sa im a slúžiť im, (tým) ktoré dal PÁN Boh všetkým národom pod nebom“⁷⁵. Tento zákaz priamo súvisí s prvým prikázaním Desatora. Je výzvou k úcte jediného

⁷¹ Porov. MAREČEK, Projev, 25.

⁷² *Eadem Atia, prius quam pareret, somniavit intestina sua ferri ad sidera explicarique per omnem terrarum et caeli ambitum. Somniavit et pater Octavius utero Atiae iubar solis exortum* (SUETONIUS, *Divus Augustus* 94,4; LCL 31, 288).

⁷³ Porov. HOLTSMANN, *Magier*, 121-122.

⁷⁴ Porov. BROWN, *Birth*, 610.

⁷⁵ Vlastný preklad.

Boha a výrazom izraelskej jedinečnosti medzi ostatnými národmi, ktorým je týmto výrokom zároveň prisúdené astrálne náboženstvo⁷⁶. Motivácia rešpektovať tento zákaz stojí na skúsenosti východu z Egypta (Dt 4,20) a bez náznaku omylu možno povedať, že ostáva pre Izrael navždy rovnako záväzný. V SZ sa nachádza množstvo textov, ktoré tento zákaz rôznym spôsobom demonštrujú. V Gn 1,14-15 sú nebeské telesá definované ako stvorené veci. V rozprávaniach historických kníh SZ je viacero textov potvrdzujúcich uplatňovanie (napr. 2Kr 23,4-6) aj porušovanie tohto deuteronomického zákazu (napr. 2Kr 21,3-6). Rovnako prorocké knihy zachytávajú množstvo polemík ohľadom kultu astrálnych božstiev (napr. Iz 47,13-15; Jer 7,18; 8,2; 9,13; Ez 8,16). Podobne múdroslovná literatúra rozvíja v rámci teológie stvorenia nastavenie vystihnuté vo vyššie spomenutom rozprávaní o stvorení sveta (napr. Ž 8,4; 19,2-7; Jób 38).

V tomto kontexte má aj Matúšovo znamenie vychádzajúcej hviezdy čisto odkazový charakter, vzdialený od akéhokoľvek kultového významu. Vychádzajúca hviezda má v Mt 2,2 povahu znamenia a v závere rozprávania o mágoch nadobúda charakter pomoci pri orientácii (vv. 9-10). Najbližším biblickým textom súvisiacim s vychádzajúcou hviezdou je už vyššie spomínané rozprávanie o prorokovi Balaámovi z Nm 22–24.

Záver

Príklad vnímania mágov v dobových textoch vzniku Matúšovho rozprávania o Ježišom detstve nastoľuje zaujímavé otázky a prináša aj alternatívne odpovede o inšpirácii v širšom slova zmysle. Možno tu pozorovať vzájomnú inšpiráciu pisateľov posvätných textov významnými antickými autormi, ale rovnako aj ovplyvňovanie vrcholnej dobovej literatúry posvätnými textami. Aj bežnému človeku sú známe v súvislosti s mágmami spomenuté mená ako Cicero či rímsky historik Plínius. Ich zmienky o mágoch boli súdobému svetu známe. O pôvodcovi Matúšovho evanjelia sa stále vedú len dohady, jeho rozprávanie o mágoch sa ale stalo známejším ako rozprávania velikánov staroveku. Ak príde na inšpiráciu, ešte len tu sa začína odvíjať fascinujúci príbeh rozvinutý v nasledujúcich storočiach do rozličných podôb naratívneho, liturgického či výtvarného stvárnenia rozprávania o mágoch, mudrococh, a kráľoch, sprevádzajúcich mnohé ceremónie, cirkevné i ľudové zvyky a hry.

---

⁷⁶ Porov. BRAULIK, *Mittel*, 36, 43.

Zoznam použitej literatúry

- AUGUSTINUS: *De Civitate Dei*. Vol. I (CChr.SL 47). Edited by Bernard Dombart – Alfons Kalb, Turnholti: Brepols Publishers, 1955.
- BAUER, Walter: *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. A Translation and Adaptation of the Fourth and Augmented Edition of Walter Bauer's Griechisch-Deutsch Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur by W. F. Arndt and F.W. Gingrich, Chicago: The University of Chicago Press, 1979.
- Biblia. Slovenský ekumenický preklad*, Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2015.
- BRAULIK, Georg: *Die Mittel deuteronomischer Rhetorik*, Rome: Biblical Institute Press, 1978.
- BRAULIK, Georg: The Book of Ruth as Intra-Biblical Critique on the Deuteronomic Law, *AcTh* 19 (1999) 1-20.
- BROWN, Raymond E.: *The Birth of the Messiah. A Commentary on the Infancy Narratives on the Gospels of Matthew and Luke*, Doubleday: Yalle University Press, 1997.
- CICERO: *De Divinatione* (LCL 154). Translated by William Armistead Falconer, Cambridge, MA – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1923, 214-539.
- DENZINGER, Heinrich Joseph Dominicus – SCHÖNMETZER, Adolf (eds.): *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Barcinone: Herder, ³⁶1976.
- DIOGENES LAERTIUS: *Lives of Eminent Philosophers* (LCL 184). Translated by R. D. Hicks, Cambridge, MA – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1925, 148-177.
- EUSEBIUS: *De Vita Constantini* (PG 20). Edited by J. P. Migne, Paris: Garnier Freres, 1837.
- EUSEBIUS: *Historiæ Ecclesiasticæ* (LCL 153). Translated by Lake Kirsopp, Cambridge, MA – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1926.
- HERODOTUS: *Historiai* (LCL 117). Translation by A. D. Godley, Cambridge, MA – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1920.
- HERODOTUS: *Historiai* (LCL 119). Translation by A. D. Godley, Cambridge, MA – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1922.
- JACOBUS, Helen Ruth: Balaam's 'Star Oracle' (Num 24:15-19) in the Dead Sea Scrolls and Bar Kokhba. In: Peter Barthel – George van Kooten (eds.): *The Star of Betlehem and the Magi. Interdisciplinary Perspectives from Experts on the Ancient Near East, the Greco-Roman World, and Modern Astronomy* (TBN 19), Leiden: Brill, 2015, 399-429.
- DE JONG, Albert: Matthew's Magi as Experts on Kingship. In: Peter Barthel – George van Kooten (eds.): *The Star of Betlehem and the Magi. Interdisciplinary Perspectives from Experts on the Ancient Near East, the Greco-Roman World, and Modern Astronomy* (TBN 19), Leiden: Brill, 2015, 271-285.
- JOSEPHUS FLAVIUS: *De bello Iudaico* (LCL 487). Translated by H. St. J. Thackeray, London – New York: William Heinemann – G. P. Putnam's Sons, 1927.

- JOSEPHUS FLAVIUS: *De bello Iudaico* (LCL 210). Translated by H. St. J. Thackeray, London – New York: William Heinemann – G. P. Putnam's Sons, 1928.
- VAN HENTEN, Jan Villem: The World Leader from the Land of the Jews: Josephus, Jewish War 6.300–315; Tacitus, Histories 5.13; and Suetonius, Vespasian 4.5. In: Peter Barthel – George van Kooten (eds.): *The Star of Betlehem and the Magi. Interdisciplinary Perspectives from Experts on the Ancient Near East, the Greco-Roman World, and Modern Astronomy* (TBN 19), Leiden: Brill, 2015, 361-386.
- HERIBAN, Jotef: *Príručný lexikón biblických vied* (Biblica 4), Rim: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1992.
- HOLTMANN, Thomas: *Die Magier vom Osten und der Stern. Mt 2,1-12 im Kontext frühchristlicher Traditionen* (MThSt 87), Marburg: Elwert, 2005.
- KONRADT, Mathias: Davids Sohn und Herr. Eine Skizze zum davidisch-messianischen Kolorit der mathäischen Christologie. In: Alida Euler (ed.): *Studien zu Mathäusevangelium* (WUNT 358), Tübingen: Mohr Siebeck, 2016.
- LACTANTIUS: *Divinae Institutiones* (CSEL 19). Edited by Samuel Brandt and Georg Laubmann, Vienna – Prague – Leipzig: Tempsky, 1890.
- LUZ, Ulrich: *Mathew 1–7. A Commentary* (Hermeneia), Minneapolis: Hermeneia, 2007.
- MAREČEK, Petr: Projev úcty mudrců. Výklad a poselství Mt 2,1-12, *ST 9* (2/2007) 18-38.
- PANCZOVÁ, Helena: *Grécko-slovenský slovník. Od Homéra po kresťanských autorov*, Bratislava: Lingea, 2012.
- PÁPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISIA: *Inšpirácia a pravda Svätého písma. Slovo, ktoré pochádza od Boha a hovorí o Bohu pre spásu sveta* (Dokumenty Svätej stolice 89). Preložil Milan Sova, Trnava: SSV, 2016.
- PLINIUS: *Naturalis Historia* (LCL 418). Translated by W. H. S. Jones, Cambridge, MA – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1963.
- PLUTARCHOS: *Vita Artaxerxi* (LCL 103). Translated by Bernadotte Perrin, Cambridge, MA – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1926, 128-203.
- RICHES, John: *Conflicting Mythologies. Identity Formation in the Gospels of Mark and Mathew*, Edinburg: T&T Clark, 2000.
- STRENKOVÁ, Iveta: Čarodejníctvo a trest smrti (Ex 22,17), *StBiSl* 3 (2011) 30-47.
- SUETONIUS, *Divus Augustus* (LCL 31). Translated by J. C. Rolfe. Introduction by K. R. Bradley, Cambridge, MA – London: Cambridge University Press, 1914, 1998, 150-309.
- SUETONIUS: *Divus Vespasianus* (LCL 38). Translated by J. C. Rolfe, Cambridge, MA – London: Cambridge University Press, 1914, 264-303.
- TACITUS: *Cornelii Taciti Historiarum* (LCL 249). Translated by Clifford H. Moore, Cambridge, MA – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1931.
- TIŇO, Jozef (ed.): *Exodus* (KSZ 3), Bratislava: Dobrá kniha, 2013.
- TRSTENSKÝ, František: Rodokmeň Ježiša Krista v evanjeliu podľa Matúša, *Theologos* 1 (2007) 136-146.
- VARŠO, Miroslav: Abomination in the Legal Code of Deuteronomy: Can an Abomination Motivate?, *ZAR* 13 (2007) 249-260.
- VARŠO, Miroslav: *Ozeáš, Joel, Amos* (KSZ 4), Kežmarok: Vivit, 2015.
- XENOPHON: *Cyropaedia* (LCL 51-52). Translation by Walter Miller, Cambridge, MA – London: Harvard University Press – William Heinemann, 1914.

Zhrnutie

Mudrci – mágovia z východu – patria v Matúšovom evanjeliu k výnimočným postavám. Prichádzajú nečakane a zo scény odchádzajú nepoznane. To vzbudzovalo od počiatkov výkladu textu množstvo otázok o ich pôvode, daroch, význame a poslanstve. Zámerom štúdie je hľadať spojitosti medzi biblickými textami, ktoré mohli evanjelistu inšpirovať pri spracovávaní rozprávania o Ježišom narodení, a zároveň pátrať po možnom vplyve textov z blízkeho grécko-rímskeho priestoru s podobnými literárnymi toposmi, ako sú mágovia v rozprávaniach o kráľoch, hviezda ako znamenie narodenia vladára, či očakávaný panovník z východu. Zdá sa, že posvätný autor sa nechal inšpirovať známymi starovekými textami. Postavy mágov v jeho texte pritom zohrávajú dvojakú úlohu. Na jednej strane sú symbolom cudzincov, ktorí dokážu rozoznávať znamenia a spoznať budúceho kráľa, na strane druhej sa pre spoločenstvo prvých kresťanov stávajú znamením otvorenia sa okolitému svetu, v ktorom oni sami majú šíriť zvesť o pravom kráľovi.

Kľúčové slová: mágovia, Matúšovo evanjelium, Ježišovo narodenie, kráľ, intertextualita.

Summary

The wise men – magi from the east – are exceptional characters in the Gospel according to Matthew. They appear and disappear from the scene in a surprising manner. This, of course, has generated many exegetical questions concerning their provenance, gifts, significance and message. The aim of this study is to look for the intertextual connections between inspired Old Testament texts in the process of the composition of the Gospel and the extra biblical texts from the Greco-Roman world concerned with similar topics, such as the role of magi in kings' initiations, a star as a sign of a ruler's birth, and the expectations of a ruler coming from the east. It seems that the author of the Gospel was inspired by some common ancient texts. The magi in the Gospel have a double duty. On the one side, they symbolize strangers capable of recognizing a sign of the coming king, on the other side they serve as an example for the first Christian communities on how to be involved in proclaiming the true king to the surrounding world.

Keywords: magi, Gospel of Matthew, birth of Jesus, king, intertextuality.

Miroslav Varšo
Spoločenskovedný ústav SAV
Slovenská akadémia vied
Karpatská 5
040 01 KOŠICE, Slovenská Republika
varso.miroslav@gmail.com

Contents

Treaties

<i>Milan SOVA</i> Where Was Buried Biblical Rachel?	1-14
<i>Blažej ŠTRBA</i> The Extermination of the Nations according to the Book of Joshua or the Intellectual Suicide of the Reader	15-43
<i>Iveta STRENKOVÁ</i> The Fall of Niniveh in the Book of the Prophet Nahum	44-65
<i>Miroslav VARŠO</i> The Magi from the East. Biblical and Extra-Biblical Textual Perspective	66-87
<i>Matteo CRIMELLA</i> God Is Not Like That Judge (Lk 18:1-8)	88-103
<i>Jean-Noël ALETTI</i> Can One Speak of a Conversion of Paul in the Book of Acts?	104-118
Abstracts and Reviews	119-130
Communications and References	131-135

Obsah

Štúdie

<i>Milan SOVA</i> Kde bola pochovaná biblická Ráchel?	1-14
<i>Blažej ŠTRBA</i> Vyničenie národov podľa Knihy Jozue alebo sebazničenie mysle čitateľa	15-43
<i>Iveta STRENKOVÁ</i> Pád Ninive v Knihe proroka Nahuma	44-65
<i>Miroslav VARŠO</i> Mágovia z východu. Biblický a mimobiblický pohľad na mágov	66-87
<i>Matteo CRIMELLA</i> God Is Not Like That Judge (Lk 18:1-8)	88-103
<i>Jean-Noël ALETTI</i> Can One Speak of a Conversion of Paul in the Book of Acts?	104-118
Abstrakty a recenzie	119-130
Správy a oznamy	131-135